

یادگیری مبتنی بر الگوی پژوهش - محوری و روش های تدریس فعال در کلاس درس

عرفان شعبانی^{۱و۲} معصومه مرتضوی^۴ و فریبا عرفانی^۳

(۱) تهران، آموزش و پرورش منطقه ۱۴، دبستان امام هادی (ع)، پایه ششم

(۲) دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه خوارزمی تهران

(۳) تهران، آموزش و پرورش منطقه ۱۴، سرگروه آموزشی

(۴) تهران، آموزش و پرورش منطقه ۱۴، دبستان امام هادی (ع)، پایه پنجم

چکیده: امروزه روش های آموزش و یاددهی و یادگیری با آنچه قبلاً مورد استفاده قرار می گرفت متفاوت است. از این رو استفاده از روش ها و الگوهای فعال تدریس اهمیت زیادی در کلاسهای درس دارد. در این مقاله سعی شده با معرفی الگوی پژوهش محوری و روش های نوین تدریس و پیامدهای آن، این رویکرد را در آموزش و تدریس مورد بررسی قرار دهیم.

کلمات کلیدی: الگوهای یادگیری، پژوهش - محور، روش تدریس فعال، ساخت گرای، حل مسئله

۲. ادبیات و پیشینه

۱. مقدمه

با نگاهی به تعلیم و تربیت در جهان می بینیم در زمانی که هنوز آموزش و پرورش شکل رسمی نداشت، انسان ها فنون و دانش و مهارت های لازم را به طور تجربی می آموختند. طبیعت به عنوان کلاس درس و مدرسه قلمداد می شد و روش یادگیری فعال به کارگرفته می شد. بنابراین روش فعال تدریس به قدمت آموزش و پرورش غیر رسمی است. در طول دوره تعلیم و تربیت دو طرز فکر وجود داشت که اولی معتقد بود ذهن انسان همانند لوح سفید است که از محیط متاثر است و نقش می پذیرد و انسان مانند انبار خالی می تواند از اطلاعات معلومات انباشته شود. طرز فکر دوم معتقد بود که ذهن انسان منبع فعال است که هر نقش و اطلاعات و معلومات را به همان شکل که از محیط می گیرد در خود جای نمی دهد و در واقع انبار ذخیره اطلاعات نیست. اگر ذهن دانش آموز را ظرفی

بسیاری از نظریه پردازان معاصر آموزش و پرورش از یادگیری به عنوان هدف غایی تعلیم و تربیت یاد می کنند. آن ها اعتقاد بر این دارند که یادگیری به شیوه پژوهش محور بر یادگیری به شیوه سنتی اولویت دارد، زیرا موجب می گردد تا دانش آموزان به بررسی مستند و موثق پدیده ها بپردازند، و در فرایند تقویت و توسعه مهارت های ذهنی همانند کوشش های دانشمندان حرفه - ای برای تولید دانش جدید، مشارکت داشته باشند [۱].

تجربه، دانش و شناختی است که از طریق تعامل فرد با محیط اطراف به دست می آید، کودکان در دوره ابتدایی میل شدید به فعالیت و جستجو کردن دارند و روش های ساده و منفعل تدریس این میل را قانع نمی کند باید فعالیتهای تدریسی طراحی شود تا خودشان به صورت مستقیم و ملموس کسب تجربه کنند و یادگیری معنا داری در آن ها شکل بگیرد [۲].

خالی تصور کنیم که دانش انباشته شود خصوصاً دانشی که با مسائل زندگی ارتباطی ندارد، در این صورت، رشدی صورت نمی‌گیرد [۳].

۳. الگوهای یادگیری

بررسی‌ها نشان می‌دهد که دو الگو از همه کارآمد تر بوده یکی الگوی یادگیری محور و دیگری الگوی پژوهش محور. در الگوی یادگیری محور فرض اساسی آن است که تعلیم و تربیت از طریق انتقال میراث فرهنگی شکل می‌گیرد و بزرگسالان باید محتوای زندگی خود را از طریق انتقال میراث فرهنگی به کودکان منتقل کنند ولی در الگوی پژوهش محور هدف تعلیم و تربیت پرورش قوه تفکر و رشد توانایی اندیشیدن است [۴]. یادگیری پژوهش محور آماده شدن برای یادگیری مادام‌العمر است نه آمادگی برای یک آزمون [۵]. در این نوع یادگیری دانش آموزان و معلمان با همدیگر درباره ایده‌ها همکاری می‌کنند و دانش آموزان به عنوان یک جامعه یادگیرنده به همدیگر کمک می‌کنند و از یکدیگر به عنوان افرادی که دارای وظایف خاصی هستند یاد می‌گیرند.

یادگیری پژوهش محور یک رویکرد یادگیری است که از طریق آن، دانش آموزان منابع متنوع اطلاعات و ایده‌ها را برای بالا بردن سطح درک خود از مسائل، مشکلات و موضوعات می‌یابند و استفاده می‌کنند. این نوع یادگیری مستلزم پاسخ‌گویی به سوالات یا پاسخ درست است، و از کندوکاو، کاوش، جستجو، پرسش، پژوهش، پیگیری و مطالعه حمایت می‌کند. پژوهش به تنهایی رخ نمی‌دهد بلکه با مشارکت دانش آموزان، توجه به علایق آنها و به چالش کشیدن دانش آموزان برای پیوند دنیای خویش با نظام برنامه درسی است [۶].

۴. تدریس فعال

تدریس فعال تدریسی است که در جریان یادگیری دانش آموزان فعال باشند و معلم نقش یک راهنما را داشته باشد. بدین ترتیب شاگرد در این روش فرصت بیشتری برای یادگیری دارد [۷]. روسو استفاده از روش‌های فعال تدریس را در آموزش و پرورش مورد تأکید قرار می‌دهد و به مریبان

توصیه می‌کند که اجازه دهید کودک خود حقایق را کشف کند. اگر منبع اطلاعاتی را جانشین استدلال کنید، دیگر استدلال نخواهد کرد و نباید حس کنجکاوی کودک را از بین برد [۸]. دیویی معتقد بود که فراگیران باید مسائل اجتماعی مواجه شوند و با آن درگیر شوند و با حل آن به تفکر منطقی برسند علاوه بر این کول و چان معتقدند که این روش تأثیر بر مهارت‌های تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله، مهارت تفکر منطقی و سوق دادن فراگیران به یادگیری مستقل و خود نظم‌دهی دارد [۹].

ویژگی‌های روش‌های نوین در دوره ابتدایی:

- ۱) فعالیت و مشارکت دانش آموزان در جریان یادگیری.
- ۲) تأکید بر فعالیت‌های تیمی و دسته جمعی.
- ۳) استفاده از ابزار و رسانه آموزشی.
- ۴) تشویق دانش آموزان به کاوشگری و پژوهش
- ۵) تقویت مهارت تفکر
- ۶) متنوع بودن روشها با توجه به موضوع
- ۷) نقش هدایتگر بودن معلم در کلاس و تدریس [۱۰].

۵. ساختن گرایی

رویکرد ساخت گرایی با مشارکت و درگیرکردن دانش آموزان در برخورد ها یا رفتارهای تحریک کننده با اطلاعات و ایده‌ها دانش جدید را می‌سازد [۱۱]. در این نظریه دانش آموز موجود فعالی است که با سایر نظام‌های پویا رابطه تعاملی دارد. فرایند تدریس به دانش آموز فرصت کشف و کاربرد دانسته‌ها و اندیشه‌های خودش را می‌دهد و دانش آموز را نسبت به یادگیری‌های خودش آگاه می‌سازد.

این رویکرد تأکید بر فرایند‌های شناخت و تفکر به جای محصولات آن، توجه به تفکر عمیق، تفکر انتقادی و راهبردهای شناختی در حل مسئله، اکتشاف آزمایشگری و مسئله‌های باز پایان، تأکید بر موقعیت‌های پیچیده، مبهم و نسبتاً دشوار به فرد، خودداری از ارائه موقعیت‌های ساده و پیش پا افتاده دارد.

این رویکرد بر ترویج فرهنگ پرسشگری، تقویت مهارت‌های

انجمن علمی آموزشی معلمان
فیزیک شهر تهران

۱۳۹۷/۲۴
تهران

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش
اداره آموزش و پرورش شهر تهران

همایش ملی ارتقای کیفیت آموزش با رویکرد تجارب حرفه ای

تفکر و حل مسئله و جست و جوگری .کاوش علمی، ایجاد موقعیت های یادگیری مبهم ،تازه و چالش برانگیز، توجه به راهبردهای شناختی و فراشناختی تاکید دارد [۱۲]. محیط های با رویکرد ساخت گرایی هشت ویژگی زیر را دارند:

- (۱) یادگیری مستلزم دست کاری فعال است.
- (۲) یادگیری بنا شدنی و ساخته شدنی است.
- (۳) یادگیری همکارانه است.
- (۴) یادگیری هدفمند است
- (۵) یادگیری با امور و مسائل پیچیده در ارتباط است .
- (۶) یادگیری زمینه ای است
- (۷) یادگیری محاوره ای است
- (۸) یادگیری تاملی است [۱۳].

۶. روش های تدریس فعال

روش هایی که به دادن آزادی عمل به یادگیرنده متمایل می- باشند و نقش عوامل خارجی را فقط تسهیل کننده شرایط یادگیری بدانند در زمره روش های فعال تدریس قرار می گیرند [۱۴].

الف) روش بحث گروهی: گفت و گویی سنجیده و منظم در باره موضوع خاص. شاگردان در فعالیت های آموزشی فعالانه شرکت می کنند و مسئولیت یادگیری خود را بر عهده دارند [۱۵].

ب) روش پرسش و پاسخ: در این روش معلم دانش آموزان را به کشف تدریجی مسئله از راه به هم پیوستن پرسش و پاسخ ها سوق می دهد. چنین امری رشد تفکر منطقی را شتاب می بخشد [۱۶].

پ) روش آزمایشگاهی: اساس این روش اصول یادگیری اکتشافی است. در این روش چیزی به طور مستقیم آموزش داده نمی شود بلکه موقعیتی فراهم می شود تا شاگردان از طریق آزمایش به پژوهش بپردازند و جواب مسئله را کشف کنند [۱۷].

ت) روش اکتشافی: این روش بجای اینکه اطلاعات را در اختیار دانش آموزان قرار دهد، او را در شرايطی قرار می دهد تا به اکتشاف و پژوهش بپردازد. فعالیت دسته جمعی شاگردان به حل مسئله می انجامد و در نتیجه اصول و قوانین علمی را ضمن حل مسئله یاد می گیرند [۱۸].

ث) روش تعاملی: در این روش روحیه پرسشگری دانش آموزان به شدت تقویت می شود و مهمترین عامل یادگیری را می توان پرسشگری نامید [۱۹].

ج) روش حل مسئله: دیویی نقش حل مسئله را با پژوهش یکی می داند و عقیده دارد که تعلیم و تربیت باید پژوهش- محور باشد تا شاگرد بتواند با انتقال آنچه در مدرسه یاد می- گیرد، به محیط بیرون از مدرسه بر مشکلات فایق آید و شناخت نیز از طریق فرایند حل مسئله حاصل میشود [۲۰].

۷. نتیجه گیری

آموزش و پرورش ترکیبی مکمل هم می باشند . همواره آموزش وسیله ای برای پرورش میباشد و غایت نهایی پرورش در ابعاد عاطفی، ذهنی، اخلاقی ، اجتماعی، جسمانی می باشد.

برای رسیدن به این پرورش نیازمند استفاده از روش های نوین تدریس و آموزش به کودکان می باشیم زیرا رسیدن به این اهداف و ابعاد نیازمند تغییر رویکرد در شیوه آموزش می باشیم. رویکردهای نوین تدریس که بر پایه فعالیت دانش آموز و دانش آموز- محوری بنا شده می تواند در رسیدن به این مهم ما را یاری کند. همانطور که بیان شد رویکرد سنتی ذهن کنجکاو دانش آموز ما را اغنا نمی کند و برایش کافی نیست. و نسبت به درس دلزده و سرد می شود . شعله انگیزه و استعدادش خاموش می شود و خلاقیتش کور می شود .

محتوای درسی امروزی روش جدید را می طلبد از این رو معلمان باید بر استفاده و مسلط شدن بر این شیوه های نوین همت گمارند تا بتوانند آموزش را به شکل اصلی خود یعنی بر اساس تجارب دانش آموزان شکل دهند. کلاسی که معلمش تسهیل گر و هدایتگر فرایند تدریس باشد به مراتب بهره وری بسیار بالاتری نسبت به یک کلاس و با شیوه سنتی خواهد

همایش ملی ارتقای کیفیت آموزش با رویکرد تجارب حرفه ای

جمهوری اسلامی ایران

وزارت آموزش و پرورش

اداره آموزش و پرورش شهر تهران

انجمن علمی آموزشی معلمان

فیزیک شهر تهران

۱۳۹۷/۲۴

تهران

[۱۱] kuhlthau, Garol C, Leslie K. Maniotes & Ann. Caspari, **Guided inquiry: learning in the ۲۱st centry school**, Libraries Unlimited, (۲۰۰۷).

[۱۲] کمیته تدوین سند پژوهشگاه تعلیم و تربیت، سند و منشور اصلاح آموزش و پرورش ایران، نشر پژوهشگاه تعلیم و تربیت، (۱۳۸۲).

[۱۴] ملکی؛ حسن، رویکرد تلفیقی به برنامه درسی، انجمن اولیا و مربیان، (۱۳۸۲).

[۱۴] عبداللهی؛ بیژن، مدیریت و رهبری در مدارس، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۱۳۹۵).

[۱۵] صحرا نورد؛ مریم، بررسی نقش استفاده از روش های فعال تدریس علوم تجربی در پرورش روحیه پرسشگری- پژوهش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم تهران، (۱۳۸۱).

[۱۶] فتحی آذر؛ اسکندر، روش ها و فنون تدریس، نشر دانشگاه تبریز، (۱۳۸۲).

[۱۷] عبداللهی؛ بیژن، مدیریت و رهبری در مدارس، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۱۳۹۵).

[۱۸] صحرا نورد؛ مریم، بررسی نقش استفاده از روش های فعال تدریس علوم تجربی در پرورش روحیه پرسشگری- پژوهش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم تهران، (۱۳۸۱).

[۱۹] موئیس؛ دانیل، رینولدز، دیوید، آموزش موثر، انتشارات رشد، (۲۰۰۱)، (محمد علی بشارت و حمید شمسی پور، ۱۳۸۴).

[۲۰] احمدی؛ سعید، بررسی تاثیر روش تدریس حل مسئله بر پرورش خلاقیت دانش آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی شهرستان اسلام آباد غرب، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم تهران، (۱۳۸۴).

داشت و تعاملات پویا ارتباطات موثر در این کلاس به وفور مشاهده می شود.

جوامع امروزی به افرادی نیاز دارد که دارای روابط اجتماعی و قدرت حل مسئله باشند. آموزش و محتوای درسی در خدمت پرورش است تا بتوانیم چنین افرادی را روانه جامعه کنیم تا در آینده جامعه پیشرفت های بیشتری را با ذهن خلاق و پویای این افراد داشته باشد.

مراجع

[۱] عبداللهی؛ بیژن، مدیریت و رهبری در مدارس، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۱۳۹۵).

[۲] بهمنی؛ لیلا، الگوهای نوین یاددهی و یادگیری، انتشارات آراد کتاب، (۱۳۹۰).

[۳] عبداللهی؛ بیژن، مدیریت و رهبری در مدارس، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۱۳۹۵).

[۴] ملکی؛ حسن، رویکرد تلفیقی به برنامه درسی، انجمن اولیا و مربیان، (۱۳۸۲).

[۵] kuhlthau, Garol C, Leslie K. Maniotes & Ann. Caspari, **Guided inquiry: learning in the ۲۱st centry school** و Libraries Unlimited, (۲۰۰۷)

[۶] عبداللهی؛ بیژن، مدیریت و رهبری در مدارس، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۱۳۹۵).

[۷] صفوی؛ امان اله، روشها، فنون الگوهای تدریس، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها، (۱۳۸۵).

[۸] کاردان؛ محمدعلی، کاربرد و کمبود بینش علمی در قلمرو آموزش و پرورش، پژوهشگاه تعلیم و تربیت، (۱۳۷۶).

[۹] فتحی آذر؛ اسکندر، روش ها و فنون تدریس، نشر دانشگاه تبریز، (۱۳۸۲).

[۱۰] بهمنی؛ لیلا، الگوهای نوین یاددهی و یادگیری، انتشارات آراد کتاب، (۱۳۹۰).

Email: eshvvv@gmail.com

Tel: ۰۲۱-۸۸۹۶۸۴۵۴

Mobile: ۰۹۳۹۵۳۹۸۵۲۳